

Dagthema: GODS WOORD!(?)

Overweging 7 mei 2017 – Bart-Jan van Gaart

Medevoorganger: Henk Kemper

“... Heilige boeken zijn een weerslag van de dialoog die mensen met hun God proberen te voeren. Zoals mensen mooi en lelijk, goed en slecht in zich dragen, zo is dat ook in hun boeken te vinden. Misschien vooral in de heilige. En alhoewel ons Schriftboek ooit als volledig en afgerond is vastgesteld, de dialoog gaat door ...”

Eerste lezing -

Tweede lezing -

Derde lezing -

Opening

Lied: Herschep ons hart

Huub Oosterhuis / Tom Löwenthal

Herschep ons hart, heradem ons verstand,
dat wij elkaar behoeden en doen leven.
Maak ons tot uw gemeente,
wees de stem die ons geweten wekt.
Verberg u niet, verberg u niet.

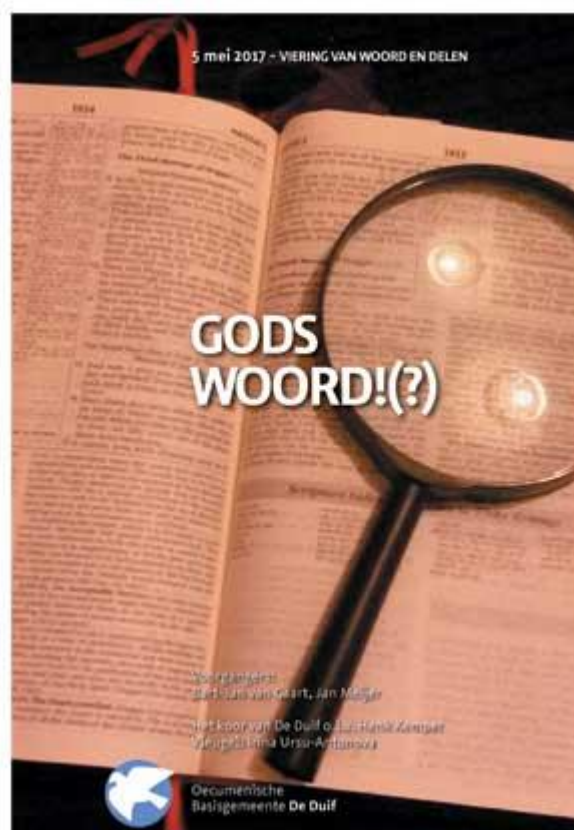
Welkom en inleiding

Openingsgebed

Lied

Henriëtte Roland Holst / Tom Löwenthal

Dit ene weten wij
en aan dit een houden wij ons vast in de
duistere uren.
Er is een woord dat eeuwiglijk zal duren
en wie 't verstaat, die is niet meer alleen.

Een collage van lezingen

Exodus 21,1-7

[1] Hier volgen de rechtsregels die u hun moet voorhouden. [2] Wanneer u een Hebreeuwse slaaf koopt, dan moet hij zes jaar dienen, maar in het zevende jaar mag hij zonder betalen als vrij man weggaan. [3] Was hij alleen gekomen, dan moet hij ook alleen vertrekken. Had hij een vrouw, dan mag zijn vrouw met hem meegaan. [4] Heeft zijn meester hem een vrouw gegeven en heeft deze hem zonen of dochters geschonken, dan behoort de vrouw met haar kinderen toe aan de meester: de man moet dan alleen vertrekken. [5] Als hij echter verzekert: "Ik ben gesteld op mijn meester, op mijn vrouw en kinderen, ik wil niet als vrij man weggaan,"

[6] dan moet zijn meester hem naar de godheid brengen, hem tegen de deur of de deurpost zetten en met een priem zijn oor doorboren. Dan zal die man voor altijd zijn slaaf blijven. [7] Wanneer iemand zijn dochter verkoopt als slavin, komt deze niet vrij zoals de mannelijke slaven.

Leviticus 20,13

[13] Als een man met een andere man omgang heeft zoals met een vrouw, begaan beiden een afschuwelijke daad. Zij moeten ter dood worden gebracht; zij hebben hun dood aan zichzelf te wijten.

Leviticus 24, 10-14

[10] Een zeker iemand, de zoon van een Israëlitische moeder en een Egyptische vader, mengde zich eens onder de Israëlieten. In het kamp raakte hij slaags met een Israëliet. [11] Toen de zoon van de Israëlitische vrouw begon te vloeken en de naam van God verwenste, bracht men hem bij Mozes. [12] Hij werd gevangengezet, in afwachting van de beslissing van de HEER. [13] En de HEER sprak tot Mozes: [14] 'Breng de man die Mij verwenst heeft, buiten het kamp. Allen die het gehoord hebben, moeten hun hand op zijn hoofd leggen; daarna moet heel de gemeenschap hem stenigen.

Numeri 31, 3-18

[3] Toen sprak Mozes tot het volk: 'Laat een deel van uw mannen zich bewapenen voor de strijd tegen Midjan, om de wraak van de HEER aan Midjan ten uitvoer te brengen.

[7] Zij trokken ten strijde tegen de Midjanieten zoals de HEER Mozes had bevolen, en doodden alle mannen. [9] De vrouwen en kinderen van Midjan namen zij gevangen en zij maakten zich meester van al hun runderen en schapen en heel hun bezit. [10] De steden in hun gebied en al hun kampementen staken zij in brand. [11] Alle goederen en heel de buit aan mensen en dieren namen zij mee, [12] en ze brachten de gevangenen en de buitgemaakte goederen bij Mozes. [14] Maar Mozes werd kwaad op de bevelhebbers die van de krijgstoet terugkwamen. [15] Mozes vroeg hun: 'Hebt u de vrouwen in leven gelaten? [16] Zij zijn het die de Israëlieten in Peor tot ontrouw verleid hebben op advies van Bileam, zodat een plaag de gemeenschap van de HEER trof.

[17] Dood daarom alle jongens en alle vrouwen die met een man gemeenschap hebben gehad. [18] Maar de meisjes die nog geen gemeenschap met een man gehad hebben, kunt u in leven laten.

Lied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

Hoog te paard rijdt onrecht langs de wegen.
Zijn zegeningen: vuur en zwaard.
Niemand veilig. Jij die nog woorden
als recht en vrede, liefde, broze
kostbaarheden, hebt vergaard:
Liefde? Voor wie bewaard?
Vrede? Hoe maak jij vrede? (2x)

Waar ter wereld zou ik om u treuren,
gebeurtenissen, bloeddoordrenkt.
Niemand ben ik, stomme getuige
van weer en onweer, storm en stilte,
dood en leven, ongetemd.
Wie hoorde ooit mijn stem?
Wie ooit zal ik hem geven?

Niemand ben je, slaven, halverwege,
zwart naamloos ik, in bloed gesmoord.
Alles ben je, alles in allen
dat waarom daarom wordt gevreesd,
gehaat en jankend uitgemoord.
Is er een levend woord?
Wie leert mij dat ontvangen?

Overweging 1e deel

Op de Protestants-Christelijke kleuterschool die ik bezocht werd, uiteraard, veel uit de Bijbel gelezen. Ongetwijfeld zal het een kinderbijbel zijn geweest. De samensteller daarvan had om onopgehelderde pedagogische redenen, bedacht dat het verhaal van Abraham die van God opdracht krijgt om Izaäk te offeren, uiterst geschikt was om voor te lezen aan kinderen tussen de 4 en 6 jaar. Ik kan me zo voorstellen dat dit verhaal er mede oorzaak van is dat ergens, diep in mijn hersenen, verborgen in mijn achterhoofd, God nog altijd een kerel is met vreemde luimen, waar je maar beter een beetje uit de buurt kan blijven. In mijn hoofd hoorde ik mijn vader al zeggen “kom Bartje” (mijn vader is mij tot mijn 25e Bartje blijven noemen) “we gaan een eindje wandelen.” En dat hij dan in het bos achter ons huis mij een kopje kleiner zou maken omdat Onze Lieve Heer dat nou zo graag wou.

Hammondorgeltje

Niet dat het verhaal van Abraham en Izaäk mij nou zo schokte. Ik had ooit een paar grammofonplaatjes gekregen waarop ene tante Tiny, begeleid door een Hammondorgeltje, de sprookjes van Hans en Grietje en Klein Duimpje voorlas. Het akelige lot van deze lieve doch arme kindertjes was mij volkomen duidelijk. Maar net als bij Abraham en Izaäk, kwam het toch altijd, juist op tijd, weer goed.

De gedachte dat, hoe verschrikkelijk ook, het altijd toch weer goed komt, is ons, die van kleins af aan de Heilige Schrift met de papepel hebben binnengekregen, niet vreemd. Onze hele cultuur is er mee doordrenkt. In film en literatuur, in het nieuws en op sociale media, we smullen er van als iets vreselijks toch weer goed afloopt. Tenminste, voor degenen naar wie onze sympathie uitgaat. De slechterik krijgt altijd zijn verdiende loon.

pag. 3

De samenstellers van het Lectionarium of leesrooster hadden dit goed begrepen. De passages die zojuist zijn voorgelezen uit Exodus, Leviticus en Numeri zult u daarin niet terugvinden. En denk niet dat die uitzonderlijk zijn. Ik heb niet lang hoeven zoeken om ze te vinden en had een massa anderen kunnen toevoegen. Ook ons Christenen kan dus verweten worden dat wij onze inspiratie halen uit een boek waarin een flink aantal passages staan die met naastenliefde, vergevingsgezindheid en tolerantie niets te maken hebben. Dat zet het hele verwijt aan Moslims en de Koran in een iets ander daglicht. Ons boek is niet fijner besnaard. En wie van u zou graag aangesproken op, of verantwoordelijk gesteld worden voor, de zojuist voorgelezen Schriftwoorden.

Tijd en context

“Nee, Christendom is liefde, vergeving, opkomen voor het recht van de armen en verdrukten. Die teksten moeten in hun tijd en context worden gezien. Wij zijn geen stelletje bloeddorstige wilden die moordend en brandschattend rondtrekken, die opeisen wat niet van ons is, vernielen wat ons niet bevalt en in naam van een opperwezen, rigide wetten en afschuwelijke straffen opleggen. Dat zijn wij niet. Tenminste, dat zijn wij niet meer.”

Zou er niet een commissie moeten worden benoemd, liefst oecumenisch, die met een rode pen door de hele Bijbel gaat en alle onwelgevallige passages uit de canon verwijderd. We houden dan een handzaam zakbijbeltje over met mooie verhalen over liefde en hemel op aarde en de dood zal niet meer zijn. Weg met die achterhaalde ideeën en wetten.

Nee, voelen we allemaal wel aan, dat is geen oplossing. Het idee van Heilige Schrift is ons zo ingeprent dat we het niet over ons hart zouden kunnen verkrijgen om daar in te gaan schrappen.

Geen jota of tittel

We zitten dus net als Moslims, met het gegeven dat er in ons Heilig Boek wetten, woorden en verhalen te vinden zijn die niet meer passen bij onze manier van denken en van samenleven, maar tegelijkertijd willen we van dat boek geen jota of tittel afhalen. Ons resten dan de volgende mogelijkheden:

1. Wet is wet. Ieder woord is Gods woord en precies zoals het er staat zo zal geschieden. Er zijn er nog genoeg die zo geloven en we weten hoe destructief deze opvatting kan zijn.
2. We negeren deze passages zoals het lectionarium doet.
3. We distantiëren ons ervan want met het Evangelie is alles herroepen. Wij Christenen hebben het Evangelie en het zijn de Joden die nog zo hangen aan de Thora. Dit is lang de heersende gedachte geweest en heeft, in weerwil van alles waar het Evangelie voor staat tot het radicaalste antisemitisme geleid.

Maar er is nog een weg. En deze is dat wij accepteren dat God niet zozeer gesproken heeft tot zijn mensen, maar dat mensen gesproken hebben over hun God en meer nog over hun onzeker bestaan dat moest worden vormgegeven en ingericht. “In Gods Naam” of “van God gegeven” betekent dan zoiets als “boven elke discussie verheven”, “want anders komen we er nooit uit.” We accepteren dan ook dat er in de Schrift sprake is van een ontwikkeling. Een ontwikkeling in horten en stoten, ten goede en ten kwade, maar toch, een chronologische ontwikkeling. En ik persoonlijk geloof dat die ontwikkeling nog steeds doorgaat en door moet gaan, omdat woorden anders verstarren en niet bevrijden. Mijn vroegere docent Nieuwe Testament zei het zo: “de Bijbel is eerst dan Woord van God als het voor jou persoonlijk woorden van bevrijding zijn.” En ik voeg daaraan toe dat die persoonlijke

bevrijding geen negatieve consequenties voor de ander mag hebben. Het is een enorm cliché maar daarom niet minder waar: jouw vrijheid houdt op waar die van de ander begint. En daarmee is het spreken over wat goed en rechtvaardig is, nog steeds niet afgerond.

We gaan nu luisteren naar een meezingen met een lied. Een psalm. Psalm 14 wel te verstaan. Daarin komt God zelf aan het woord.

Lied

Huub Oosterhuis / Bernard Huijbers

Koor: Niksers, leeghoofden, goden zijn het,
levende doden die zeggen: jouw god is geen god,
zinloos, halfzacht, onhandelbaar is zijn gebod -
blindgangers zijn het die zeggen:
er bestaat geen laatst gericht geen eerste naam.
En zo gezegd, zo gedaan:

Allen: Zij breken de weg op, verwoesten het land,
niemand die raad weet, niemand die recht doet,
niemand, niemand.

Koor: Zij zuigen de lucht uit, zij wroeten
de zilveren bronnen uit andermans grond,
draketanden, angstdromen zaaien zij rond,
zij stoten de armen het woord uit de mond.

Allen: Zij breken de weg op...

Koor: In zijn verborgenheid, van achter het licht,
houdt Hij zijn ogen hoopvol gericht
op de kinderen der mensen,
Hij zoekt of er nog één is, waar ook,
in welke uithoek,
die beter weet, opnieuw begint,
één kind dat durft, één die zijn wortels
uitstrekt naar de bron.

Maar allen zijn verwelkt, verstomd
en geen begin houdt stand.

Allen: Zij breken de weg op...

Koor: “Hebben zij nog nooit van mij gehoord,”
zegt Hij, “die aanstichters van dood,
die mijn mensen verpatsen en vreten als brood,
die loochenen dat Ik ben die Ik ben,
dat Ik bij name ken de minste der armen,
dat het mijn naam is een god van ontrenten zijn,
dat zij wel sterk staan misschien, maar
mijn trouw en mijn toekomst duren het langst.
Wisten ze dat, ze zouden dood vallen van angst.”

Allen: Zij breken de weg op...

Koor: Nu nog zijn ze bij machte de arme te honen,
te schande te maken zijn droom van een eigen nieuw land,
zo hem te knechten, dat hij vertwijfelt aan dat visioen.

1.Koor 2.&3. Allen

Ik, zegt Hij, Ik zal hem recht doen,
Ik, zegt Hij, Ik zal hem recht doen.

Allen: Zij breken de weg op verwoesten het land?
Ik ben het die raad weet, iemand die recht doet,
iemand, iemand.

1.Koor 2.Allen

Zal onze redding ooit dagen, de stad van de vrede?
Zal Hij ons lot ten goede keren, die heeft gezegd:
Ik ben jouw god, "jouw toekomst" is mijn naam?
Kan ooit een heel volk uit de dood opstaan?

Overweging 2e deel

In psalm 14 komen drie van de vier basisemoties aan de orde: boosheid, verdriet en angst. Van de vierde, vreugde, is in de context van deze psalm geen sprake. Over context gesproken: Psalm 14 is in tijden van verhoogde angst en onzekerheid steeds een grote steun geweest. God blijkt dezelfde zorgen te hebben als wij en maakt zich ook kwaad over het onrecht dat bedreven wordt. God staat aan onze kant! Maar waar in tijden van oorlog aan beide zijden van het slagveld de wapens gezegend werden en misschien nog worden, is het goed om ons af te vragen welke kant dat is? Of het wel onze kant is? De kruisvaarders wisten het zeker: "God wil het". Maar nu wij daar honderden jaren later op terugkijken komen we toch tot een andere conclusie. Dat geldt ook voor de eerder voorgelezen passages uit het Oude Testament. Toen verwoordde ze waarschijnlijk waarheid en gerechtigheid. Nu klinken ze ons als abject in de oren. Dat mag ons erop wijzen dat wat als Gods Woord wordt beschouwd, vooral de reflectie is van wat mensen toen en daar beleefden en vonden.

Onwelgevallige passages

Maar zo verwerpelijk als we de woorden die wij beluisterd hebben ook mogen vinden, ze beroeren ons en stuiten tegen de borst. Daarmee zetten ze ons aan het denken en dwingen ze ons positie in te nemen. En dat moet ook. Je kunt niet goed doen alvorens het kwaad in de ogen te hebben gekeken. Zo stemmen ook de ons onwelgevallige passages ons tot nadenken. Elke generatie zal het Schriftwoord opnieuw moeten verstaan en vertalen. Zei Paulus al niet "de letter doodt maar de geest maakt levend" (2 Kor. 3,6). Een starre opvatting van de letter, ook de Bijbelse letter, slaat dood. De vrije dialoog met de Schrift en het telkenmale opnieuw positie nemen ten opzichte van de Schrift maakt levend.

Ik kan mij bijna niet voorstellen dat de woorden van Psalm 14 en de magistrale toonzetting ervan door Bernard Huijbers, bij u geen emoties hebben opgeroepen: boosheid, angst en verdriet. En troost misschien toen Huijbers ons in de laatste maten meenam het "In Paradisum" in. Het troostlied bij uitstek van de oude requiemmis, de uitvaartliturgie.

Heilige boeken zijn een weerslag van de dialoog die mensen met hun God proberen te voeren. Zoals mensen mooi en lelijk, goed en slecht, in zich dragen, zo is dat ook in hun boeken te vinden. Misschien vooral in de heilige. En alhoewel ons Schriftboek ooit als

volledig en afgerond is vastgesteld, de dialoog gaat door. In honderdduizenden andere boeken, in ons spreken en in ons geweten. Want als God al spreekt, dan spreekt Hij in ons geweten. En als God in ons zwijgt, dan zijn wij aan de heidenen overgeleverd.

Lied

Huub Oosterhuis/Antoine Oomen

Boek, jij bent geleefd, zeg ons hoe te leven.
In mijn letters staat geschreven
dat alleen de geest doet leven.
Licht en adem is de geest.
Daarom ben ik neergeschreven:
dat je zonder angst zult leven
wat je leest.

Boek, jij bent geleefd,
zeg ons hoe te leven.
Wou je leven met zovelen,
hier op aarde, moet je delen:
licht en adem, geld en goed.
Wie maar leeft om meer te krijgen
die zal sterven aan zijn eigen
overvloed.

Boek, jij bent geleefd, zeg ons hoe te leven.
Mozes heeft de weg gewezen,
hoor de woorden der profeten:
licht en adem zal er zijn.
Als je mens wordt zoals Jezus.
Liefde als een mens aanwezig,
wijn van liefde, brood des levens, zoals hij.

Boek, jij bent geleefd, zeg ons hoe te leven.-
Niemand weet hoe jij moet leven,
nergens staat het opgeschreven,
liefde tegen liefdespijn,
vriendschap tegen duizend vrezen,
zoet dat bitter kan genezen,
mens voor mensen, recht en vrede,
licht en adem, heel veel leven,
mag je zijn.

Vrouw, waar is je broer? mens, waar is je zusje?
‘t Meeste van een mensenleven
wordt het minste opgeschreven:
hoe zij trouw zijn aan elkaar.
Lijden, sterven, liefde leren,
zouden wij dat ook proberen,
werd het waar.

Geloofsbelijdenis

Wij beseffen en aanvaarden
dat wij onze rust niet vinden
in de zekerheid van wat wij belijden,
maar in verwondering over wat ons toevalt
en geschonken wordt;
dat wij onze bestemming niet vinden
in onverschilligheid en hebzucht
maar in wakkerheid en verbondenheid met al wat leeft;
dat ons bestaan niet voltooid wordt
door wie we zijn en wat we hebben,
maar door wat oneindig groter is dan wij kunnen bevatten.

Door dit besef geleid,
geloven wij in Gods Geest
die al wat mensen scheidt te boven gaat
en hen bezielt tot wat heilig is en goed
opdat zij, zingend en zwijgend,
biddend en handelend,
God eren en dienen.

Wij geloven in Jezus, een van Geest vervulde mens,
het gelaat van God dat ons aanziet en verontrust.
Hij had de mensen lief en werd gekruisigd
maar leeft, zijn eigen dood en die van ons voorbij.
Hij is ons heilig voorbeeld
van wijsheid en van moed
en brengt ons Gods eeuwige liefde nabij.

Wij geloven in God, de Eeuwige,
die ondoorgronde liefde is,
de grond van het bestaan,
die ons de weg van vrijheid en gerechtigheid wijst
en ons wenkt naar een toekomst van vrede.

Wij geloven dat wij zelf,
zo zwak en feilbaar als wij zijn,
geroepen worden om met Christus
en allen die geloven verbonden,
kerk te zijn in het teken van de hoop.

Want wij geloven in de toekomst
van God en de wereld
en een goddelijk geduld
dat tijd schenkt om te leven en te sterven
en om op te staan, in het koninkrijk dat is en komen zal,
waar God voor eeuwig zijn zal: alles in allen.
Aan God zij de lof en de eer in tijd en eeuwigheid. Amen.

Intenties die werden opgeschreven

Tafelgebed

Huub Oosterhuis/Bernard Huijbers

Soms breekt uw licht
in mensen door, onstuitbaar,
zoals een kind geboren wordt.

Gedenk de mens
die wordt genoemd uw kind,
uw koninkrijk, uw licht.

Geen duisternis
heeft ooit hem overmeesterd,
geen duisternis
heeft ooit hem overmeesterd.

Gedenk ons die als hij
geboren zijn, eens en voorgoed,
die uit zijn mond
uw naam hebben gehoord,
die moeten leven
in de schaduw van de dood,
die moeten leven
in de schaduw van de dood
hem achterna. (4x)

Brood en wijn rondgedeeld

Lied

Huub Oosterhuis / Antoine Oomen

Naamloos schooiert liefde langs de wegen,
die beweegt de zon en alle sterren.
Naamloos schooiert liefde langs de wegen,
ziet de mensenkind'ren al van verre,
zoekt hen op in hun bezeten dromen,
wekt hun rede weer, hervindt hun namen,
temt de stormen van hun vergezichten,
sluit de deur toe achter hun verleden.

Naamloos schooiert liefde langs de wegen,
die ons geeft nieuw licht in onze ogen,
ons doet hopen dat nog nooit geziene:
nieuwe aarde op de vloed heroverd.
Die in diepe zinverloren nachten
schenkt een uur van waarheid en genade:
hakt bronaders in de rotswand open,
plant een eiken woud op woeste hoogten.

Levend woord dat nooit ons zal ontbreken,
aller mensen naam en zielsbeminde, (2x)

naamloos schooiert liefde langs de wegen
die beweegt de zon en alle sterren. (2x)

Naamloos schooiert liefde langs de wegen
maar vindt in mensen rust en duur.
Naakt en veilig - wij die nog leeg zijn
en ongenadig, halve waarheid,
kiltte, schemer, kreupelvuur:
Liefde, neem ons dit uur,
dat wij ontvangen, weten. (2x)

Voorbeden

Wij bidden U, God,
voor mensen
die zich arm hebben gemaakt
om anderen te verrijken,
die hun huis openstellen
voor iedere vreemdeling.

Wij bidden U, God,
voor mensen
die kunnen luisteren
naar het leed van anderen,
die wonden genezen
door de pijn te helpen dragen,
mensen die kunnen troosten.

Wij bidden U, God,
voor mensen
die rust en stilte brengen,
die oog hebben
voor kleine dingen,
die zich verheugen
in de grootheid van anderen.

Wij bidden U, God,
voor mensen
die mild zijn in hun oordeel,
die eerbied hebben
voor het geheim
van alle leven.

Wij bidden U, God,
voor mensen
die zuiver zijn
in hun bedoelingen,
die oprecht zijn in hun woord,
die trouw blijven
aan hun vrienden.

Wij bidden U, God,
voor mensen
die geloven in wegen tot vrede,
die zwaarden omsmeden tot ploegijzers,
die vechten voor een geloofwaardige wereld.

Wij bidden U, God,
voor alle gelukkige mensen,
die door hun blijdschap en zin voor humor
een glimlach aan hun medemens kunnen ontlokken,
die nieuwe hoop geven
door hun blijde levenshouding.

Onze Vader

Huub Oosterhuis / Tom Löwenthal

Koor: Onze Vader in het verborgene
uw naam moet worden gekend en volbracht
uw rijk van vrede zal worden gevestigd
uw wil geschiede: hemel op aarde.
Geef ons vandaag ons brood, en morgen,
scheld kwijt onze schulden
zoals wij kwietschelden een ander zijn schuld.
En beproef ons niet boven onze kracht.
En bevrijd ons uit de macht van onrecht.

Wegzending en zegenbede

Slotlied

Huub Oosterhuis / Tom Löwenthal

Die mij droeg op adelaarsvleugels,
die mij hebt geworpen in de ruimte.
En als ik krijsend viel
mij ondervangen met uw wieken
en weer opgegooid
totdat ik vliegen kon
op eigen kracht.

